УДК 343.102.123.12

В. Г. Телійчук, здобувач

Кіровоградський юридичний інститут НУВС,
кафедра оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки,
вул. Карла Маркса, 1, Кіровоград, 25015, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ ЗІ СЛІДЧИМИ

У статті розглянуто взаємодію підрозділів карного розшуку зі слідчими при розкритті розбійних нападів на квартири громадян, проаналізовано взаємодію між слідчими й оперативними працівниками при розкритті вищевказаних злочинів, а також організаційні форми, необхідність удосконалення такої взаємодії.

Ключові слова: злочин, розбійні напади, оперативно-розшукова діяльність, розкриття та розслідування злочинів, оперативні підрозділи, карний розшук.

Удосконалення взаємодії правоохоронних органів, спеціально створених для боротьби зі злочинністю в межах виконання основних обов'язків, сьогодні провадиться у різних напрямках. Особливо актуальною є проблема взаємодії правоохоронних органів у ході розкриття, розслідування, запобігання організованим злочинам, серед яких переважають тяжкі, в тому числі розбійні напади на квартири громадян.

Питання взаємодії оперативних підрозділів із слідчим у боротьбі зі злочинністю були предметом наукових досліджень таких вчених, як В. П. Корж, І. Ф. Герасимова, І. М. Гуткіна, М. В. Салтевського, В. Ю. Шепітько та ін. На жаль, досі відсутні роботи, де б у повному обсязі розглядалися питання взаємодії підрозділів карного розшуку зі слідчим при розкритті та розслідуванні розбійних нападів на квартири громадян.

Метою написання цієї статті є аналіз сучасного стану взаємодії підрозділів карного розшуку зі слідчими при розкритті розбійних нападів на квартири громадян та висвітлення можливих шляхів вирішення існуючих проблем у цій сфері.

Стаття 5 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" дає перелік підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність: це оперативні підрозділи органів внутрішніх справ — кримінальна та спеціальна міліція, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів і учасників кримінального судочинства.

До складу кримінальної міліції входять підрозділи карного розшуку, Державна служба боротьби з економічною злочинністю, підрозділи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, кримінальна міліція у справах неповнолітніх, а також інші оперативні підрозділи органів внутрішніх справ [4, 90].

Однією з причин не завжди ефективної роботи щодо розкриття розбійних нападів на квартири громадян, є недостатня взаємодія слідчого та оперативного працівника карного розшуку (далі оперативні працівники) при розкритті вказаного виду злочинів. Невипадково слідчі та оперативні працівники зауважують, що наявні у їхньому розпорядженні методичні рекомендації мають суттєві недоліки, особливо у частині розкриття нападів по гарячих слідах. В літературі мають місце різні тлумачення поняття розкриття злочину. Ми підтримуємо думку О. М. Бандурки, який зазначає, що під безпосереднім розкриттям злочину слід розуміти затриман-

© В. Г. Телійчук, 2005

ня злочинця на місці злочину або за свідченням очевидців після його скоєння, отримання оперативної або іншої інформації про особу, яка скоїла злочин, або місце знаходження речових доказів, знарядь злочину; встановлення інших фактичних даних, які підтверджують скоєння злочину конкретною особою, знайшли своє підтвердження у ході розслідування та покладені у основу обвинувачення [8, 62].

Для забезпечення реалізації основних прав людини Указом Президента України від 18. 02. 2002 р. № 143 "Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян" поставлене завдання про створення ефективної системи протидії злочинності [2]. Згідно з положеннями наказу МВС України № 458 від 02. 07. 2004р. "головними службами, які виконують обов'язки по розкриттю злочинів, є служби, які входять до кримінального блоку міліції" [3, 7]. Виконання названих завдань, особливо боротьби з розбійними нападами на квартири громадян, неможливе без достатнього посилення пошуково-пізнавальної діяльності, зокрема по встановленню осіб, які вчинили розбійні напади на квартири громадян.

Оперативно-розшукова діяльність, як система спеціальних заходів непроцесуального характеру, що здійснюються оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у суворій відповідності до чинного законодавства, спрямована на запобігання й розкриття злочинів і передбачає три основних напрямки: 1) загальнорозшукові заходи, що спрямовані на виявлення осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес (оперативний пошук); 2) оперативно-розшукова профілактика; 3) здійснення оперативно-розшукових заходів, які спрямовані на: документування дій осіб, які замислюють, готують або вчинили злочини; розкриття злочинів, вчинених невідомими особами; розшук осіб, які ухиляються від розслідування чи відбуття покарання; розшук безвісти зниклих осіб [5, 155].

Розбій належить до найбільш небезпечних корисливо-насильницьких злочинів. Він посягає на два об'єкти: право власності й особу (її здоров'я і життя) [1, 463].

Особлива суспільна небезпека розбійних нападів обумовлюється необхідністю добре організованої і кваліфікованої оперативно-розшукової діяльності апаратів карного розшуку, їх тісної взаємодії з дільничним інспектором міліції, слідчим, підрозділами охорони громадського порядку і громадськими формуваннями.

У відповідності до статті 7 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" оперативні підрозділи зобов'язані здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами з метою швидкого і повного розкриття злочинів та викриття винних. Взаємодія передбачає взаємну діяльність, спільну роботу, співробітництво. В оперативно-розшуковій діяльності під *взаємодією* розуміється *комплекс спільних, або узгоджених за часом, місцем і діями дій кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань в боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями*. Для взаємодії потрібні: узгодженість цілей, місця і часу, відповідність вимогам закону і нормативних відомчих актів, поєднання найбільш важливих взаємодіючих суб'єктів, сил, засобів і методів [6, 140].

Якісне розслідування розбійних нападів на квартири громадян можливе лише при комплексному використанні сил і засобів, що є в наявності, при постійному вдосконаленні тактики і методів практичної діяльності, а також при творчому ставленні до справи співробітників усіх підрозділів. Значення цих завдань, що стоять перед правоохоронними органами, зводяться передусім до запобігання розбійних нападів на квартири, що готуються, і своєчасному розкриттю та розслідуванню учинених нападів, викриттю і притягненню до карної відповідальності осіб, що їх вчинили. Ці завдання вирішуються спільними зусиллями оперативних підрозділів карного розшуку і слідчих підрозділів. Якщо перші вирішують їх шляхом проведення оперативно-розшукової роботи, то другі — шляхом виконання процесуальних дій.

Обидва види діяльності (оперативна і слідча) спрямовані на припинення злочинних дій осіб, що готуються здійснити розбій, або вже його здійснили. Фактично ці підрозділи вирішують ті ж самі завдання по боротьбі з розбійними нападами на

квартири громадян, тільки прийоми, способи і засоби розв'язання загальних завдань істотно відрізняються. Тому ці види діяльності зосереджені в різних підрозділах і службах органів МВС і СБУ, що зумовлює необхідність злагодженої спільної роботи при вирішенні конкретних практичних завдань, здійснення тісної взаємодії для досягнення поставленої мети.

Взаємодія — це ділова співпраця. Тому необхідне подальше вдосконалення взаємодії всіх підрозділів згаданих органів з тим, щоб ефективніше і якісніше використати всі можливості, що є в їхньому розпорядженні.

Взаємодія оперативних підрозділів залежить від виконуваних ними завдань і відомчої належності. Так, наприклад, оперативні підрозділи органу внутрішніх справ можуть взаємодіяти: між собою в межах органу внутрішніх справ (карний розшук та підрозділ по боротьбі з економічною злочинністю); з іншими не оперативними підрозділами свого органу внутрішніх справ (карний розшук і слідчий відділ, відділ дізнання, патрульно-постова служба); з оперативними підрозділами іншого органу внутрішніх справ (підрозділи карного розшуку двох сусідніх райвідділів); з оперативними підрозділами іншого правоохоронного відомства (карний розшук і оперативно-розшуковий підрозділ установи виконання покарань); з неоперативними підрозділами іншого правоохоронного відомства (карний розшук і слідчий відділ прокуратури) [6, 140].

Велике значення для розкриття та розслідування розбійних нападів на квартири громадян має організація ефективної взаємодії працівників карного розшуку зі слідчими органів внутрішніх справ і прокуратури. Слідчі, завершуючи роботу працівників карного розшуку щодо викриття злочинців, можуть виявити раніше невідомі розбійні напади й осіб, які їх вчинили, причини та умови, що сприяють вчиненню нападів на квартири громадян.

В свою чергу, оперативні працівники інформують слідчих про негласно отримані фактичні дані щодо протиправних дій підозрюваних чи обвинувачених та інші обставини, що сприяють розслідуванню розбійних нападів. Крім того, працівники карного розшуку, за дорученням слідчих, здійснюють оперативні та слідчі заходи для збирання доказової інформації, виявлення та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні, обвинувачених, підсудних, які ухиляються від слідства і суду, та інші заходи в інтересах кримінального судочинства. В роботі щодо розкриття розбійних нападів на квартири громадян, які вчинені на території чи об'єктах обслуговування, працівники карного розшуку, як правило, беруть участь в огляді місця події, проведенні невідкладних слідчих дій, розробці слідчо-оперативних версій, складанні планів розслідування з урахуванням особливостей території, об'єктів обслуговування та оперативної обстановки.

Під *взаємодією оперативних і слідчих підрозділів* слід розуміти узгоджену протягом певного часу, чітко скоординовану спільну їхню діяльність, засновану на законі і підзаконних актах і спрямовану на розв'язання завдань по забезпеченню належного правопорядку. У даному визначенні можна виділити два основних елементи: *по-перше*, діяльність між підрозділами повинна бути **узгодженою**. Слідчі й оперативні підрозділи, виконуючи кожний свої функції, на основі виробленої узгодженості доповнюють діяльність один одного, створюють взаємні умови для розв'язання конкретних завдань. Це підвищує ефективність заходів, що проводяться. Кожна зі сторін повинна розуміти й усвідомлювати, що від її дій певною мірою залежать результати всієї роботи і це позначається на розв'язанні загального завдання — підвищення почуття відповідальності співробітників взаємодіючих підрозділів. *По-друге*, дії кожної зі сторін, спрямовані на спільне розв'язання конкретних завдань, **повинні базуватися на положеннях законів та інших підзаконних актів**. Процесуальні дії здійснюються у суворій відповідності з положеннями процесуального закону, а оперативні заходи — на основі Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 р., що регулюють цю

діяльність. У діях кожної зі сторін недопустимі шантаж, провокація й інші подібні прийоми відносно підслідних та інших осіб, оскільки це може негативно вплинути на кінцевий результат спільної діяльності.

Взаємодія практично здійснюється через співробітників слідчих і оперативних підрозділів, тобто через слідчого й оперативного працівника. Правильна організація взаємодії передбачає чітке розмежування функцій кожної зі сторін (слідчого й оперативного працівника). Загальні функції оперативних і слідчих підрозділів відомі і досить чітко розмежовані. Слідчі підрозділи виконують тільки процесуальні функції, оперативні ж — виконують функції оперативного характеру, а в окремих випадках також здійснюють і процесуальні функції як органи дізнання. На основі цих функцій чітке розмежування компетенцій оперативного працівника і слідчого при конкретній нагоді взаємодії має важливе практичне значення, оскільки підвищує відповідальність, сприяє дотриманню законності, більш чіткої організації всієї оперативно-слідчої діяльності [12, 276-277].

Правова регламентація їх взаємодії повинна базуватися з одного боку на повноваженнях слідчого, а з іншого — на обов'язку підрозділів карного розшуку проводити процесуальні та непроцесуальні дії за дорученнями слідчого. Отже, правові норми, що регламентують взаємодію слідчого та оперативних працівників, створюють певну систему правовідносин між вказаними суб'єктами кримінального судочинства і повинні служити вирішальним фактором узгодження їх діяльності та усунення всіх можливих протиріч між ними.

Аналізуючи законодавство України, на якому базується діяльність слідчих та оперативних працівників, необхідно зазначити, що за своїм змістом діяльність оперативних служб інформаційно-пошукова та пізнавальна, тоді як діяльність слідчого, здебільшого, є доказовою та правозастосовною. Дані, здобуті оперативними службами, не завжди використовуються правосуддям як докази, вони допомагають зорієнтуватися при побудові версій і визначити коло певних слідчих дій, які необхідно провести. Своєчасне отримання слідчим від оперативно-розшукових органів необхідної інформації надає можливість перевірити її процесуальними заходами та оформити в установленому законом порядку як докази.

Взаємодія між слідчими й оперативними підрозділами здійснюється в різних організаційних формах. Основними з них є:

Обмін інформацією. Ця основна форма взаємодії створює реальні основи для розслідування злочинів. Своєчасне надходження інформації взаємодіючим сторонам має вирішальне значення для успіху оперативних заходів, що проводяться, і слідчих дій. Інформація, яка передається, повинна бути об'єктивною. Якщо вона викликає сумнів, її слід перевіряти.

Без *взаємної інформації* не може бути взаємодії. Обмін інформацією може здійснюватися *письмовим, телефонним, радіообміном, мобільним* і *електрозв'язком.* Обмін інформацією може здійснюватися постійно і в обумовлені години та дати, або за етапами взаємодії. Обмін інформацією може бути повний і частковий. Вибір способів взаємного інформування залежить від різних форм взаємодії.

Спільне обговорення думок, пропозицій, висновків за матеріалами справи і з питань взаємодії. Для вироблення єдиної думки з того чи іншого питання слідчий і оперативний працівник, як правило, вдаються до спільного обговорення ситуації, що склалася у справі. При цьому добиваються взаєморозуміння і узгодженості дій, уточнюють питання про межі використання оперативної інформації і можливої тактики зашифровування джерел її отримання, уточнюють обов'язки кожного учасника слідчої дії або оперативного заходу.

Спільне планування. Ця форма взаємодії заснована на повній взаємоінформованості про матеріали, що є у кожному з підрозділів. У процесі спільного планування кожна зі сторін знайомиться з інформацією і на цій основі відпрацьовують план слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, визначають шляхи, засоби і спо-

соби їх реалізації, погоджують час і місце спільних дій тощо. Така форма взаємодії додає спільній діяльності цілеспрямованості і більш організованості.

Спільна участь у проведенні окремих слідчих та розшукових дій. Така необхідність найчастіше виникає при проведенні огляду місця події, обшуку, виїмці, при відтворенні обстановки й обставин подій, при переслідуванні злочинця по "свіжих" слідах та ін. Це дає можливість більш кваліфіковано виконувати слідчі дії й оперативно-розшукові заходи, своєчасно отримувати інформацію, яка цікавить, про осіб, що вчинили злочин, і відповідним чином на неї реагувати, а також скорочувати терміни їх проведення.

Взаємодія у роботі слідчого і оперативних служб, яка забезпечує спільність слідчих дій та оперативно-розшукових заходів при розслідуванні злочинів, базується на: *чітко встановленому законом розмежуванні їх компетенції, що є гарантом ефективного виконання слідчими та оперативними працівниками своїх обов'язків, спрямованих на розслідування та розкриття злочинів; узгоджених діях на місці події з метою виявлення та закріплення слідів злочину, розшуку та затримання злочинця, для чого, як правило, створюються слідчо-оперативні групи, в діяльності яких керівну роль займає слідчий, який організовує і визначає напрямки її роботи; спільній участі у розробці плану розслідування по справі і плану окремих, найбільш складних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; систематичному обміні інформацією про стан виконання спільних планів та обставинах, що стосуються злочину, який розслідується, і особи, яка його скоїла* [9, 76].

Взаємодія в сфері боротьби зі злочинністю на практиці складна і багатогранна. Крім єдиної цілі, що є головним в організації взаємодії, необхідно враховувати і ряд інших критеріїв: *характер зв'язків оперативних підрозділів між собою; терміни здійснення спільних заходів; функції взаємодіючих оперативних підрозділів; відношення до системи органів, здійснюючих оперативно-розшукову діяльність; ступінь конспірації; етапи здійснення спільних оперативно-розшукових заходів; суб'єкти взаємодії; форми взаємоінформації* [6, 141].

Сутність взаємодії полягає в заснованому на діючому законодавстві узгодженні діяльності слідчих і оперативних працівників, спрямованому на розкриття конкретного злочину та здійснення шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів, що застосовуються при проведенні слідчих дій та проведенні оперативно-розшукових заходів.

На підставі всього вище викладеного можна зробити наступний висновок: необхідність взаємодії слідчого з підрозділами карного розшуку при розкритті та розслідуванні розбійних нападів на квартири громадян цілком очевидна, вона дозволяє у найбільш повному обсязі використовувати специфічні знання, можливості і сили як слідчого, так і оперативних працівників, зосередити зусилля на найбільш важливому напрямку — попередженні і розкритті злочинів та їх розслідуванні. На жаль, у практичній діяльності взаємодія слідчого і працівників оперативних служб не досягає такого рівня результативності, що відображався б на загальному стані охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Відбувається це, насамперед, через недосконалість правового регулювання взаємовідносин слідчого й оперативного працівника.

Література

1. Науково — практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року/За редакцією М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Канон, А. С. К., 2001. — 1104 с.

2. Указ Президента України від 18. 02. 2002. № 143 "Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян" // Офіційний вісник України. 2002. №8. Ст. 331.

3. Наказ МВС України N° 458 від 02. 07. 2004.

4. І. В. Сервецький. Науково — практичний коментар Закону України "Про оперативно — розшукову діяльність"(станом на 1 лютого 2002 року)/ За ред. канд. юр. наук проф.. Я. Ю. Кондратьєва. — 2-е вид. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. — 312 с.

5. Ліпкан В. А., Никифорчук Д. Й., Руденко М. М. Боротьба з тероризмом. — К.: Знання України, 2002. — 254 с.

6. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина І: Підручник. — Харків: Вид — во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. — 336 с.

7. Дагаєва Г. Ю. Взаємодія правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю // Вісник Національного ун-ту внутр. справ. — Х., 2002. Випуск 23. — С. 12 — 15.

8. Мєлєшев С. Б. Особливості діяльності слідчих прокуратури та оперативних працівників при розкритті умисних вбивств, поєднаних зі згвалтуванням, по гарячим слідам // Вісник Національного ун-ту внутр. справ. — Х., 2003. Випуск 23. — С. 61 — 66.

9. Фоліс І. А. До питання взаємодії слідчих і оперативних працівників (з практичного досвіду) // Вісник Національного ун-ту внутр. справ. — Х., 2004. Випуск 26. — С. 75 — 79.

10. Старченко О. В. Взаємодія слідчого з правоохоронними структурами в розкритті й розслідуванні злочинів // Вісник Луганської академії внутр. справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. — Луганськ: РВВС ЛАВС, 2004. Випуск 1. — С. 197 — 204.

11. Волобуєва О. О. Поняття і принципи взаємодії слідчого зі спеціалістами під час збору інформації про особу підозрюваного // Вісник Луганської академії внутр. справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. — Луганськ: РВВС ЛАВС, 2004. Випуск 2. — С. 242 –249.

12. Біленчук П. Д.. Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: Підручник. / За ред. П. Д. Біленчука. — 2-е вид., випр. і доп. — К.: Атіка, 2001. — 544 с.

13. Настільна книга слідчого. [Науково — практичне видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. — 720 с.

В. Г. Телийчук

Кировоградский юридический институт НУВД,
кафедра оперативно-розыскной деятельности и специальной техники,
ул. Карла Маркса, 1, Кировоград, 25015, Украина

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ УГЛОВНОГО РОЗЫСКА СО СЛЕДОВАТЕЛЯМИ

РЕЗЮМЕ

Необходимость взаимодействия следователя с подразделениями уголовного розыска при раскрытии и расследовании разбойных нападений на квартиры граждан обусловлена реальной жизнью, а изучение и научное исследование такого взаимодействия правоохранительных органов и их должностных лиц дает и возможность в более полном объеме использовать специфические знания, возможности и силы, как следователя, так и оперативных работников.

Ключевые слова: преступление, разбойные нападения, оперативно-розыскная деятельность, раскрытие и расследование преступлений, оперативные подразделения, уголовный розыск.